

ПРОБЛЕМА УНІКАЛЬНОСТІ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЦІННІСНІЙ ПАРАДИГМІ СОЦІУМУ

Актуальність теми: проблема унікальності людської особистості з давніх часів постає наріжним каменем філософського пізнання, була і залишається центральною темою наук про людину і суспільство, перш за все, філософії, психології, педагогіки.

Мета: дослідити проблему унікальності людської особистості в ціннісній парадигмі соціуму, та визначити вплив суспільства на формування індивідуальності особистості. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: а) проаналізувати ставлення до проблеми унікальності людської особистості у різні періоди розвитку філософського вчення; б) визначити вплив ціннісної парадигми соціуму на формування індивідуальності особистості.

Об'єкт дослідження: людська особистість.

Предмет дослідження: аналіз останніх досліджень і публікацій.

Філософське пізнання має принципово гуманістичну спрямованість, тобто головним предметом філософського міркування є людина та її існування в світі. Людина унікальне творіння Всесвіту. Вона важкодоступна для вивчення, незбагненна, загадкова. Ні сучасна наука, ні філософія, ні релігія не можуть сповна розкрити сутність людини. Називаючи її чи інші якості людини, філософи шукають серед них визначальні, принципово важливі, виділяють серед них то одні, то інші: людина є політична істота, вважав Арістотель, а мисляча істота у Р.Декарта. Бенедікт Франклін та Карл Гальвейцій сутність людини пов'язували з виготовленням і використанням знарядь праці. Карл Лінней називав людину розумною (гомо сапієнс). За визначенням К.Маркса, сутність людини становить сукупність суспільних відносин, тобто, що людина вступає в виробничі, політичні, правові, культурні, соціально-економічні відносини. Вони і становлять її сутнісну природу. Всі ці визначення людини не завжди в повній мірі розкривають її сутність. Не враховується при тому зміни в самій соціальній природі людини. Так, сутність сучасної людини XXI століття у великій мірі визначається входженням в інформаційне буття.

Людина є складним і цілісним утворенням, котре належить певним чином і до природи, і до суспільства, і до культурно-історичного та духовного світу. Генетика, фізіологія, медицина, психологія, соціологія, антропологія аналізують проблему людини в своєму, специфічному аспекті. Філософія розкриває суто філософську природу людини, її походження, сенс життя, долю та призначення, можливості, межі свободи і творчості.

Кожна історична епоха давала нові грані, нові риси в пізнанні людини. Староіндійська, китайська й грецька філософія розглядала людину як частину космосу, як «малий світ», мікрокосм, що є відображенням і символом макрокосму – Всесвіту.

Європейська середньовічна філософія, спираючись на християнську традицію, висувала ідею суперечності людської природи, яка поєднує в собі земне, гріховне начало, божественну сутність. Саме тут вперше з'являються ідеї унікальності, неповторності і самоцінності людини як духовної істоти.

Епоха Відродження залишила нам образ людини як самодостатньої і автономної особистості, розкриває її красу і творчі можливості.

Класична філософська традиція починаючи з кінця XVI і до кінця XIX століття вважала істинно людським в людині те, що робить її представником всього людства, тому зосереджувала увагу на її всезагальній природі, соціальній сутності, універсальності. Так філософія Нового часу особливе значення приділяє розуму як специфічній особливості людини. Для німецької класичної філософії визначальним є уявлення про людину як про суб'єкт духовної діяльності, що створює світ культури і є носієм загального ідеального начала – духу, розуму. На відміну від ідеалістичних уявлень німецької класики, Л.Фейєрбах, а потім і засновники марксизму повертають людині її цілісність – розглядають її не лише як духовну, але й тілесно-чуттєву істоту. Марксистська філософія трактує людину як похідну від суспільства, як продукту та суб'єкту суспільно-практичної діяльності. З кінця XIX - початку XX століття відбувся антропологічний поворот - проблема людини стає чи не основною для більшості філософських вчень. Сучасна епоха стала епохою глобальних соціальних, політичних, культурних, екологічних змін, здійснюється уніфікація і стандартизація особистості з боку суспільства та його масової культури. Сучасна філософія на місце людини як представника людства ставить індивіда у всій його неповторності і унікальності. Замість проблеми про загальні визначення постає проблема безпосереднього існування людської особистості. Виникають різноманітні ірраціональні концепції (С. Керкегор, А. Шопенгауер, Ф.Ніцше, А. Бергсон, З.Фрейд), які домінуючими рисами людини проголошують поза розумові властивості (почуття, воля, підсвідоме, інтуїцію). Виникає антропологічна філософська школа, яка ставить за мету поєднати конкретно-наукові погляди з філософським осягненням життя.

Звернення до людської особистості як до окремої теми філософських роздумів зумовлене тим, що людське буття постає складним, багаторівневим, а це змушує поставити питання про те, що є ядром, найпершим носієм людських якостей. Від відповіді на це питання залежить як наше розуміння людини, так і осмислення того, на що в першу чергу та переважно треба спрямовувати зусилля в процесі формування людини, і тим більше – в процесі її виховання.

Найбільш прийнятним та виправданим видається погляд, згідно якому в основі людини як людини лежить така її своєрідна та унікальна властивість, як здатність бути особистістю.

Суспільна думка та філософія XX ст. майже весь час перебувала в стані підвищеного інтересу до людської особистості тому, що в саме в цьому столітті дуже болючими постали питання про людську індивідуальну життєву та соціальну позицію, про можливі межі проявів людської сваволі та жорстокості, про засади справжньої людяності в людині та суспільстві. У найпершому окресленні людська особистість і постала як те, що є внутрішнім носієм людських якостей, їх концентрацією та дивовижним джерелом. Це значить, що характеристики особистості – це не зовнішні риси чи ознаки людини, а внутрішні. Як правило в особистості виділяють духовний центр людини, її самість, як те, що може бути притаманним лише людині та, понад цим – лише цій людині; а також центр або вихідне джерело її життєвої (не в біологічному сенсі) дієвості, енергії.

Якщо замислитися над означеними характеристиками особистості, то вони не можуть нас не вразити, адже як особистість людина постає для себе, та й для всього світу, як істота цілком самостійна, самодіяльна, така, що сама собою та від себе продукує і здійснює певні дії та вчинки. За великим рахунком виходить, що над людською особистістю ніхто не владний. Вона постає як цілий світ, як своєрідний універсум, що має власний зміст та власну енергетику. Звідси стає зрозумілим, чому такі пропагандисти персоналізму, як М. Бердяєв та Е. Муньє вважали сприяння формуванню людської особистості найпершим завданням і суспільства, і філософії: адже лише при наявності в суспільстві хоча б необхідної «критичної маси» особистостей людство могло би сподіватися на те, що такі речі як справедливість, добро, істина, любов позбудуться статусу утопічних мрій і постануть життєвими реальностями. Одна лише згадка про такі події історії XX ст., як Жовтнева революція в Росії, фашизм у Німеччині, маоїзм у Китаї та Камбоджі, численні приклади геноциду, політичного терору, соціциду (голокоств, голодомор, сталінські концтабори та ін.) змушує відчувати жах перед наслідками людської покірливості, перед відсутністю у людей визначеної життєвої позиції, внутрішнього особистісного центру.

Бути особистістю-це не значить лише займати певне місце в суспільстві, а, скоріше, займати певне місце в тотальності буття, утворювати певний завершений та своєрідний універсум. Із певним ступенем умовності можна характеризувати особистість як буттєвий атом: кожна особистість-це унікальне самозосередження тотальності буття. Тобто, в особистості є тотальність буття, але вона подана в унікальному та своєрідному виявленні. Тому для людської особистості питання про її автентичність, непорушність, цілісність інколи важить більше, ніж питання про самозбереження людини. Це значить, що бути саме у такий спосіб або не бути взагалі-це є основне внутрішнє питання людської особистості.

На думку засновників персоналізму (М. Бердяєв, Е. Муньє) онтологічні характеристики особистості зумовлені її прямим відношенням до Бога: оскільки Бог вклав в душу кожної людини частку свого духу, а останній має такі риси, як вічність, самодостатність, єдність, цілісність, енергетична невичерпність, то й людина як особа постає саме в таких окресленнях. В таке тлумачення сутності особистості добре вписується і теза С. Кіркегора про те, що «людська індивідуальність знаходиться в абсолютному відношенні до абсолютного». Засновники персоналізму вважали, що таке розуміння особистості зумовлене не зверненнями до Біблії, а уважним проникненням у вихідні засади людини: якщо ми широта наполегливо будемо робити спроби осмислення своїх найперших засад підвалин, основ, то прийдемо до висновку, що в нас засіяне, в нас присутнє дещо саме таке: самодостатнє, непереборне, самовладне та всемогутнє.

Висновок: Як особистість, людина абсолютна, всевладна і всемогутня. Інша справа, якою мірою ми за реальних умов нашого людського життя можемо виявити та реалізувати властивості бути особистістю. Оце останнє питання І. Кант вважав найпершим питанням філософської антропології.

Література

1. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. - К : Генеза, 2006. - С. 61-67.
2. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. - К : Институт социологии НАН Украины, 2002. - С. 233-239.
3. Гоббс Т. Левиафан [Текст]. /Т. Гоббс Левиафан //Соч.: В 2т. - М., 1991. - С. 23-24.
4. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
5. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замоїського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Логос», 2005. – с 210-215
6. Клак, Олександр Проблема унікальності людської особистості в ціннісній парадигмі соціуму / Олександр Клак: с-721-722.
7. Сорокин П. А. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет. / П. А. Сорокин - М. : Наука, 1994. - С. 24-25.
8. Філософія: навч. посіб./Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с